НАУКА, ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЇ ЯК НАЙВАЖЛИВІШІ СУЧАСНІ ЧИННИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

XXVI Київський міжнародний симпозіум з наукознавства та історії науки

13—14 листопада 2014 р. у Києві в приміщенні Великого конференц-залу Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України відбувся XXVI Київський міжнародний симпозіум з наукознавства та історії науки «Наука, технології та інновації як найважливіші сучасні чинники національної безпеки».

Проведення київських симпозіумів з наукознавства, науково-технічного прогнозування та історії науки — це давня традиція, закладена майже півстоліття тому засновником київської школи наукознавства членом-кореспондентом НАН України Геннадієм Михайловичем Добровим. 13—14 листопада 2014 р. у приміщенні Великого конференц-залу Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України відбувся черговий XXVI Київський міжнародний симпозіум з наукознавства та історії науки «Наука, технології та інновації як найважливіші сучасні чинники національної безпеки». Організаторами заходу були Національна академія наук України, Міністерство освіти і науки України, Наукова рада з наукознавства при Міжнародній асоціації академій наук, Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України, ДП «КБ «Південне» ім. М.К. Янгеля», Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» та Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем НАН України та МОН України. У роботі симпозіуму взяли участь близько 150 дослідників у галузі наукознавства, історії науки і техніки, теоретиків і фахівців з вивчення про-

Учасники симпозіуму

блем забезпечення національної безпеки, політичних і державних діячів.

Відкрив пленарне засідання віце-президент НАН України академік НАН України А.Г. Наумовець. Він зачитав привітання президента НАН України академіка НАН України Б.Є. Патона учасникам зібрання.

У вітанні було підкреслено, що національну безпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, забезпечення їх сталого розвитку не можна реалізувати без використання досягнень передової науки, технологій та цілеспрямованої державної інноваційної політики. Тільки економічно розвинена держава з наукомісткою промисловістю, сучасними системами охорони здоров'я, освіти, соціогуманітарною сферою, високотехнологічним оборонним комплексом, сприятливим станом екології може забезпечити своїм громадянам високу якість життя, стабільність, можливість втілити свої життєві плани в рідній країні, а не шукати щастя на чужині.

Одним із найменш досліджених і часто недооцінених факторів, що впливають на національну безпеку, є науково-технологічний розвиток. І особливе місце в осмисленні та пошуку шляхів вирішення складних питань національної безпеки належить наукознавцям та історикам науки. Їх дослідження дають змогу узагальнити багатющий досвід розвитку науки, простежити вплив її результатів на всі сфери життя, сприяють примноженню знань про інноваційний потенціал науки. Лише за наявності цього знання можна розраховувати на досягнення вітчизняною фундаментальною та прикладною наукою такого рівня, який дозволив би змінити знак «похідної» в траєкторії розвитку національної економіки.

Сьогодні громадськість має не лише почути політичні заяви, а й побачити практичні результати інтеграції наукових знань, технічних та інженерних рішень, спрямованих на усунення загроз національній безпеці.

Академік Б.Є. Патон висловив сподівання, що під час роботи симпозіуму, який об'єднав

Віце-президент НАН України академік А.Г. Наумовець відкриває пленарне засідання. Ліворуч — в.о. головного вченого секретаря НАН України чл.-кор. НАН України В.Л. Богданов; праворуч — голова Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Л.М. Гриневич; директор Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України професор Б.А. Маліцький

учених з різних галузей знання, організаторів науки, представників владних структур, оборонних відомств, промисловості, громадських організацій, вдасться виробити спільні позиції, а також сформувати переконливі рекомендації, з яких почнеться глибоке переосмислення всім нашим суспільством і, особливо, його лідерами ролі науки і технологій у забезпеченні національної безпеки і процвітання нашої країни.

З вітальним словом до учасників засідання звернулася голова Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Л.М. Гриневич. Вона зазначила, що однією з проблем сьогодення є, на жаль, повне нерозуміння українським суспільством важливості та пріоритетності наукових досліджень. Тому завдання ЗМІ полягає в тому, щоб пояснити широким верствам населення, що цивілізаційний стрибок Україна може здійснити лише завдяки продукуванню нових знань, ставши на інноваційний шлях розвитку. Попри те, що наступний рік буде надзвичайно важким, навіть у таких кризових умовах у державній політиці необхідно визначити пріоритети і закласти нові механізми, які мають забезпечити не просто відтворення, а й розвиток вітчизняної науки. Лілія Гриневич висловила впевненість, що наука та інновації посядуть належне місце в українському суспільстві, а новий парламент, на її думку, має повернутися до розгляду і доопрацювання законопроекту «Про наукову і науково-технічну діяльність».

З доповіддю «Наука, технології, інновації та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти» виступив директор Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України професор Б.А. Маліцький. Він приділив увагу понятійним аспектам національної безпеки і зауважив, що з давніх-давен, починаючи з шумерської цивілізації, саме інновації і передові знання визначали виживаність і розвиненість держав. Доповідач зазначив також, що досвід провідних країн світу переконливо свідчить про необхідність активного розвитку й використання науково-технологічного потенціалу, зокрема в інтересах гарантування національної безпеки, що є, як правило, важливим завданням державної політики. Як приклад Б.А. Маліцький навів організацію національної безпеки в Китаї, де за останні 20 років науковий потенціал зріс у 20 разів і в 24 рази збільшилася

Заступник Генерального конструктора КБ «Південне» О.Е. Кашанов

Директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України академік Е.М. Лібанова

Директор Інституту магнетизму НАН України та МОН України академік В.Г. Бар'яхтар

зарплата науковців. Крім того, добре відомо, що в країнах, які мають сучасну високотехнологічну армію, бюджетні витрати на оборону і науку є паритетними. Так, Китай витрачає 200 млрд дол. на збройні сили і стільки ж на науку, в країнах Європи ці видатки теж приблизно однакові, США витрачає 400 млрд дол. на науку і 600 млрд на оборону.

У доповіді в.о. головного вченого секретаря НАН України члена-кореспондента НАН України В.Л. Богданова йшлося про роль фундаментальної науки у забезпеченні національної безпеки. Він навів історичні приклади участі вітчизняної науки у зміцненні обороноздатності і гарантуванні національної безпеки держави, а також висловив упевненість, що розбудова сучасної науково-технічної та інноваційної системи і створення умов для її випереджального розвитку є головними чинниками демократизації суспільства і модернізації економіки. Сьогодні наука як ніколи має бути затребувана при підготовці та прийнятті управлінських рішень на різних рівнях, забезпечуючи їх обґрунтованість і доцільність.

Заступник Генерального конструктора з наукової роботи ДП «Конструкторське бюро «Південне» ім. М.К. Янгеля» О.Е. Кашанов запропонував присутнім переглянути документальний фільм про здобутки славетного КБ і про той потенціал, який має ракетно-космічна галузь України і який потрібно використовувати в інтересах національної безпеки. Усі космічні країни світу щедро фінансують свою ракетно-космічну галузь, тоді як КБ «Південне», хоч і є державним підприємством, вже давно не отримує асигнувань з державного бюджету.

Виступ академіка-секретаря Відділення економіки НАН України, директора Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України академіка НАН України Е.М. Лібанової було присвячено соціальним аспектам науково-технологічної безпеки. Наведені у доповіді дані вказують на вкрай незадовільний стан із забезпеченням в Україні прав кожного громадянина на довге і повноцінне життя. Серед усіх країн Європи за середньою очікува-

ною тривалістю життя при народженні та ймовірністю смерті гірші за Україну показники мають лише Росія і Казахстан. Причому недотримання прийнятних норм технологічної безпеки має найбільший негативний вплив на тривалість життя чоловіків. Отже, якщо науково-технологічний прогрес не супроводжуватиметься зростанням науково-технологічної безпеки як складової національної безпеки, ми ніколи не досягнемо належного рівня розвитку соціогуманітарної сфери.

На пленарному засіданні було також заслухано доповіді директора Інституту магнетизму НАН України та МОН України академіка НАН України В.Г. Бар'яхтара, заступника міністра освіти і науки України М.В. Стріхи, директора Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН України та МОН України В.І. Гриценка та інших учасників.

Під час роботи симпозіуму було проведено два круглих столи, на яких обговорювали питання щодо загроз національній безпеці, зумовлених станом науково-технологічного потенціалу, та розглядали історичний досвід і сучасні можливості використання потенціалу ракетно-космічної галузі у вирішенні проблем національної безпеки.

Підсумовуючи результати наукових дискусій, учасники заходу зазначили, що недооцінювання ролі науки у зміцненні обороноздатності нашої держави й забезпеченні прогресивного розвитку її економіки є серйозною загрозою національній безпеці України. Як наслідок — відсутність послідовної науково-технологічної та інноваційної політики, занепад науково-технологічного потенціалу. Вчені звернули увагу на необхідність докорінної зміни політики держави щодо розвитку науки, технологій та інновацій. Вони закликали активізувати дослідження проблем, пов'язаних з національною безпекою та обороноздатністю держави, і проводити широку роз'яснювальну роботу в засобах масової інформації щодо важливості вітчизняної науки для всебічного розвитку країни.

Заступник головного редактора журналу О.О. МЕЛЕЖИК